

ÇALIŞAN KADINLARIN SORUNLARI*

Doç. Dr. Hasan Zafer Doğan

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Arş. Grv. Gönül Budak

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Kadın ve erkek yeryüzünde beşeri bütünlüğü ve yüceliği simgeleyen ilgi çekici iki varlıktır. Bütünün bu iki parçası, birlikte toplumda sınırsız yaşamı sağlarken, doğanın bu iki cinse verdiği yaratma ve yaşatma görevi kadın için daima ikinci planda yorumlanmıştır.

Günümüzde bazı batılı çağdaş ülkelerde dahi kadına verilen hak ve özgürlüklerin kadın tarafından hazmedilemeyeceği kanısı yaygındır. Örneğin İsviçre'de faaliyet göstermekte olup, kadın özgürlüğünü konu alan «Eşitlik Alehtarlığı Komitesi» nce kadına tanınan anayasal hakların ve eşitliklerin bazı sorunlara yol açacağı ve kadınların bu özgürlükleri özümseyemeyecekleri öne sürülmektedir. Yine bu komiteye göre kadınlar eşlik, anelik görevlerini bırakarak dışarıda çalışmaya yönelebirlirler, bunun sonucunda da aile parçalanma riski ile karşılaşabilir. Ayrıca Eşitlik Alehtarlığı Komitesi'ne göre kadınların kendi mali işlerini tek başlarına yönetip yönetemeyecekleri meçhuldür (Dünya Gazetesi, 1981).

Verilen çeşitli yasal haklara rağmen kadınlar hâlâ iş yaşantısında erkekler tarafından bir mesai arkadaşı olarak görülememektedirler. Buradan yola çıkarak birçok kadın iş yerinde erkeklerin kaba şaka ve davranışlarına

hedef olabilmektedir. Bir kadının üst kademelere yükseltilmesi sırasında erkek arkadaşlarına nazaran şansı düşük bulunmaktadır. Ayrıca erkeklerin kadın imajının değişmemesi, kadınların toplu yerlerde ve taşıtlarda çeşitli rahatsız edici tutum ve davranışlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Bunlar yasal değişiklikler ve sosyo-ekonomik gelişme sonucu kadın haklarında elde edilen ilerlemelerin toplumsal yapının başka yönlerinde paralel bir gelişme olmadan gerçekleşmesinin yarattığı sorunların yalnızca bir bölümüdür. Bütün bu sorunların çözülmesi, kadın hakları devriminin toplumsal ve ekonomik yapı ile birlikte ele alınarak irdelenmesine bağlı görünmektedir.

Yukarıdaki düşünceden hareketle İzmir'de çeşitli kuruluşlarda gerçekleştirdiğimiz bir anket çalışmasına dayanarak, Türkiye'de çalışan kadınların karşılaştıkları sorunlar ele alınarak, bir tartışma açılmaya çalışılacaktır.

ÇALIŞAN KADINLARIN SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Kadın ve erkeklerin belli bir olayı farklı algıladıkları varsayımından yola çıkarak, günümüz Türkiyesinde çalışan kadınların sorunlarını ve bu sorunların cinsler arasında nasıl algılandıklarını ortaya koymak üzere İzmir pilot alanında bir anket çalışması düzenlendi. 1981 yazında endüstriyel kuruluşları örneklemek üzere Yu-Pi Tavukçuluk, kamu

* II. Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulmuştur.
Eylül 1982

kesimi için PTT, hizmet kesiminden Büyük Efes Oteli seçildi. Ayrıca avukat, doktor, öğretim üyesi, mimar gibi serbest meslek sahiplerinden de bir örneklem alındı. Yu-Pi, PTT ve Büyük Efes Otelinde cinsiyete göre tabakalandırma yapılarak raslantısal yöntemle 25 erkek, 25 kadın olmak üzere 50'şer görevli saptandı. Serbest meslek kümesinden 5'i

kadın, 5'i erkek olmak üzere 10'ar kişi alındı. Yalnız bu kümelerde raslantısal örneklem alınmadığından kota yöntemi uygulandı. Araştırma büyük ölçüde mülakat yoluyla yapıldı. Araştırma sonuçları kartlara kodlanarak, bu kartların sayılmasıyla çizelgeler hazırlandı. Aşağıda bu çizelgelerden bir bölümü sunulmaktadır.

ÇİZELGE 1

Çeşitli Değişkenlere Göre Kadın ve Erkek Yanıtçılarının Dağılımı

Yaş	Erkek	Kadın	Medeni Durum	Erkek	Kadın
30 -	43,8	57,4	Bekâr	26,5	34,7
31 +	56,1	42,6	Evli	73,5	56,4
Toplam	99,9	100,0	Dul	0,0	8,9
Sayı	(98)	(101)	Toplam	100,0	100,0
Eğitim	Erkek	Kadın	Sayı	Erkek	Kadın
İlkokul	26,5	27,7	Gelir		
Orta ögr.	38,8	38,6	10.000 -	22,4	49,5
Yüksek ögr.	34,7	33,7	10.001 - 20.000	56,1	31,7
Toplam	100,0	100,0	20.000 +	21,4	18,8
Sayı	(98)	(101)	Toplam	99,9	100,0
			Sayı	(98)	(101)
Ücret Eşitliği	Erkek	Kadın	Erkeklerin Uygunuz Davranışlarını Duyan	Erkek	Kadın
Eşit ücret ödeniyor	82,7	82,2	Tesadüf olmayan çarpma	10,3	2,9
Erkeğe daha yüksek	13,3	16,8	Aşırı samimi davranış	9,3	8,8
Kadına daha yüksek	4,0	1,0	Laf atma	7,5	4,9
Toplam	100,0	100,0	Saldırma	7,5	2,9
Sayı	(98)	(101)	Duymayan	64,5	79,4
Terfi Eşitliği			Yanitsız	0,9	0,9
Ayrılık yok	76,5	85,1	Toplam	100,0	99,8
Erkekler kolay	13,3	12,9	Sayı	(107)	(102)
Kadınlar kolay	8,2	1,0	Yöneticinin Yakışıksız İsteği		
Yanitsız	2,0	1,0	Duyan	4,1	10,9
Toplam	100,0	100,0	Duymayan	93,8	88,1
Sayı	(98)	(101)			

<u>Kadın Olduğundan İşe Alınmama</u>	
Kadına göre iş yok	6,9
ilke olarak kadın alınmıyor	12,9
Kanunen kadın alınmıyor	0,0
Neden gösterilmeksizin	7,9
Bu durumla karşılaşmayan	72,3
Toplam	100,0
Sayı	(101)
<u>Ev İşlerinin Ne Kadarını Yapıyor ?</u>	
Hepsini	74,2
Bir kısmını	24,2
Hiçbirini	1,5
Toplam	99,9
Sayı	(66)
<u>Evlendiğinde İşten Ayrılmayı Düşünen</u>	
Eşi uygun görürse	22,8
Ev işleri nedeniyle	5,7
İşten ayrılmayı düşünmeyen	71,4
Toplam	99,9
Sayı	(35)

Yanıtsız	2,0	0,9
Toplam	99,9	99,9
Sayı	(98)	(101)
<u>Bu Durumda Ne Yapmalı ?</u>		
Kabul etmeli	8,6	6,9
Reddedip kimseye kimseye söylememeli	20,9	31,4
Tehdit etmeli	7,6	13,7
Dava etmeli	59,0	43,1
Yanıtsız	3,8	4,9
Toplam	99,9	100,0
Sayı	(105)	(102)
<u>Çalışan Kadınlar Nasıl Görülüyor ?</u>		
İyi gözle görülüyor	22,4	16,8
Saygı duyuluyor	71,4	82,2
Yanıtsız	6,2	0,9
Toplam	100,0	99,9
Sayı	(98)	(101)

Örnekleminizdeki kadınların erkeklerden daha genç oldukları, eğitim bakımından aralarında fazla farkın olmadığı (gerek kadınlar gerekse erkekler arasında ilk okul mezunları % 27, orta okul ve lise mezunları % 33, yüksek okul mezunları % 34'e yakındır). Erkeklerin 3/4'ünün evli olmasına karşın kadınların % 35'i bekar ve % 9'u duldur, bu durumda evliliğin çalışma yaşamını kadın açısından olumsuz etkilediği söylenebilir.

Kadınların gelir düzeyi erkeklerden düşüktür. Kadınların % 50'si 10.000 TL'nin altında aylık gelir alırlarken, erkeklerin 3/4'ünün aylık geliri 10.000 TL'sinin üzerindedir.

Kadınlar erkeklere nazaran daha otoriter davranışlarla büyütüldüklerini düşünmektedirler, yaşamlarına ailenin

yön vermesine kadınlar daha fazla eğilim göstermektedirler. Türkiye'nin her yerinde geçerli olmamasına karşın, kadınların daha çok genç yaşlarda ve bekarlar çalıştıkları, erkeklere nazaran daha düşük ücretler aldıkları, kız çocuklarının erkeklere nazaran daha baskıcı davranışlarla yetiştirildikleri ilginçtir.

Yukarıda irdelenen sonuçlar kadınların çalışma yaşamındaki sorunlarına eğilmekten çok, yanıtçıların çeşitli toplumsal özelliklerini sergilemeyi amaçlamaktadır. Kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara gelince, kadın ve erkeğe ödenen ücretin eşit olduğunda iki cins hemen hemen söz birliği içindedir. (Erkekler % 83, kadınlar % 82) Terfi konusunda da aynı hem fikirlik gözlenmekteyse de (er-

kekler % 76, kadınlar % 85) % 8'lik bir fark erkeklerin daha kolay terfi ettiklerini düşündürmektedir.

Kadınların % 72'si cinsiyetlerinden dolayı işe alınmama durumuyla karşılaşmazken % 28'lik kısmı çeşitli gerekçelerle işe alınmamışlardır. Kadınların % 74'ü ev işlerinin tamamını yapmaktadır. Bu durumda işten eve dönen kadın günün yorgunluğunu atmaya zaman bulamadan ev işleriyle uğraşmak zorunda kalmaktadır. Böylece iş, aynı zamanda anne, eş ve ev kadını olan kadına adeta bir angarya gibi gelmektedir. Ayrıca erkeklerin kadınları birer mesai arkadaşı olarak görememelerinden kaynaklanan davranışları da iş yaşamını zorlaştıran nedenler arasındadır. Nitekim, örneklemimizdeki bireylere çalıştıkları yerde erkeklerin kadınlara karşı yakışıksız davranışlarda bulunup bulunmadıkları sorulmuş, erkeklerin % 64'ü kadınların % 79'u böyle bir şeyi görmedikleri ve duymadıklarını belirtirlerken; erkeklerin % 35'i, kadınların ise % 20'sinin bu tür davranışları duymaları çok acıdır.

Çalışan kadınlara çoğunlukla saygı duyulduğu söylenmekle birlikte (kadınların % 82'si, erkeklerin % 71'i) kadının çalışması olayını iki cinsin küçük bir farkla da olsa farklı algıladıkları söylenebilir.

Kadına karşı takınılan olumsuz davranışların oranı pek yüksek olmasa da bu konuda bazı huzursuzlukların bulunduğu açıktır. Aslında bu sorun kadının toplumsal rolünden bağımsız değildir ve ülkemizde erkeklerden bir kısmının bu konuda hâlâ düşünce değiştirmedikleri görülmektedir. Özellikle tesadüf olmayan çarpımların erkeklerce daha fazla duyulması kadınların bu konuda daha iyimser bir değerlendir-

mede buldukları şeklinde yorumlanabilir.

Yöneticilerin yakışıksız isteklerini duyanların oranının çok daha az olması ülkemiz açısından olumludur. Ancak bu sorunun az da olsa bulunması kadınların huzurunu kaçırmakta onları tetikte davranmaya itmektedir. Yöneticinin bu tür bir davranışıyla karşılaşıldığında kadınlar arasında reddedip kimseye bir şey söylememe eğiliminin erkeklere göre daha güçlü olması, belki de durumu daha gerçekçi bir şekilde değerlendirmelerinin bir sonucudur. Kadınlar toplumsal koşullar içinde bu yöneticiyi dava etmelerini kendilerine bir şey kazandırmayacağını ve hatta çevrede kendileri hakkında olumsuz izlenimlerin yaratılabileceğinden korkmaktadırlar.

Erkekler ve kadınlar çalışan kadınlara saygı duyulduğunu söylerlerken % 20'yi bulan yanıtçının çalışan kadını çevrenin kötü olarak değerlendirdiğini algılaması ilginçtir. Türkiye'de geleneksel aile yapısının ve kadının elverişsiz konumunun izlerini hâlâ sürdürmesi, toplumsal yapıdaki gelişmelerin yasal değişimleri aynı hızla izleyememesinin bir sonucudur. Türkiye'de endüstrileşme ve kentleşme artıp, kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe, ekonomik yaşam düzeyinin gelişmesinin bir sonucu olarak kuşkusuz bu tür sorunların önemi de azalacaktır.

Kadınların ev dışında çalışmaya başlamaları, bu yeni durumdan kaynaklanan gereksinmelerin önceden görülüp gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle kadınlar için birçok sorunlar doğurmuştur. Bunların başında, çocuklu kadınların çocuklarını bırakabilecekleri kreşlerin yetersiz oluşu gelmektedir. Ayrıca doğum yapacak ya da yapan kadınlar için bir takım haklar ve ola-

naklar sağlanmış olmakla birlikte, bunların yetersizliği ya da uygulanmalarında güçlük çıkarılması da önemli bir sorundur. Kadınların çalışmaya başlaması bir çok durumlarda aile yapısının paralel bir gelişme içermemesi nedeni ile iş yaşantısı kadınlar için ağır bir yük ve angarya olmaktan öteye gidememektedir. Çalışan kadınların kazandıkları parayı ekonomik zorunluluklar başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı eşlerine vermeleri ile çalışmanın kadın bağımsızlığına etkileri azalmaktadır.

Çalışan kadınların önemli bir yankınma konusu da, çalıştıkları yerlerdeki erkeklerin kendilerine karşı tutumudur. Yasal değişiklikler sonucu kadınların daha önce kendilerine tanınmayan çeşitli çalışma alanlarına girebilmelerine rağmen, erkeklerin kadınlar konusundaki düşüncelerinde büyük bir değişiklik olmaması, kadınlar için yukarıda sıralanan sorunları yaratabilmektedir. Örneğin, erkeklerden bir kısmı çalışan, bilinçli, özgür kadınlara serbest düşünceli, bu nedenle de daha kolay elde edebilecekleri cinsel bir av gözüyle bakmaktadırlar. Birçok kadın, erkeklerin onlara bir kadına gösterilmesi gereken nezaketi göstermediklerinden yakınmaktadırlar. Bu erkekler, kadınların yanında kaba şakalar yapmaktan çekinmemektedirler. Herhalde birçok erkek, kadın özgürlüğü hareketinin kadınları erkek düşkünü, her konuda kabaca tartışan ve şakalaşan kişiler yaptığı biçiminde yanlış bir kanaya sahiptirler. Bu da birçok çalışan kadın için rahatsız edici durum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. En kötüsü bazı yöneticilerin işten çıkarma tehdidiyle kadın görevlilerden kendi fizyolojik gereksinmelerini karşılamaları konusunda yararlanma yolunu araştırmalarıdır. Ne yazık

ki bu tür bir olayla karşılaşan bir kadına yardımcı olabilecek bir kurum ya da görevli pek yok gibidir. Bu durumdaki bir kadının kendisine yapılan hareketi kanıtlamasının güçlüğü ya da bu olay duyulduğunda kendisi hakkında çıkabilecek dedikodular yasal yollara başvurmasını engellemekte, kadın için tek çıkar yol durumu sineye çekmek olmaktadır.

SONUÇ

Bu yazıda kadınların toplumsal konumundaki değişmelerle bağıntılı olarak ülkemizde çalışan kadınların sorunlarını incelemeye çalıştık. Bu amaçla İzmir'de yaptığımız bir araştırma, aynı iş kolunda çalışan erkeklerle kadınlar arasında büyük ayrılık olduğunu; kadınların daha çok anne-baba baskısı altında büyütüldüklerini düşündüklerini; ücret ve terfi konusunda kadınlarla erkeklerin büyük bölümünün cinsiyet yönünde bir ayırım yapılmadığı kanısında olduklarını; az da olsa bir kısım kadının kadın olmaları nedeni ile iş bulmada güçlük çektiklerini; evli kadınların büyük bölümünün ev işlerinin hepsini kendilerinin yüklediğini; az da olsa çalışan kadınlara karşı yarıksız davranışların bulunduğunu; az da olsa çevrelerinde çalışan kadınlara iyi gözle bakılmadığını belirtenlerin olduğunu; serbest meslek kadınlarının yarıdan çoğunun mesleki doyum için çalıştığını, ancak başka iş kollarında ekonomik zorunluluklarla çalışanların çoğunluğu oluşturduğunu; kadınların daha büyük bir bölümünün çocuklarının kendi mesleklerini seçmelerini istemediklerini, ancak bu oranın serbest meslek kadınları arasında öteki mesleklerle göre daha az olduğunu; erkeklerin daha büyük bir kısmının yaptıkları işin kadınlara göre ağır ve kadın sağlığına

zararlı olduğunu düşündüklerini; kadınların ekonomik özgürlük için çalışabileceklerini düşünenlerin oranının erkeklere göre kadınlar ve başka iş kollarına göre serbest meslekler arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde, erkeklerin kadınlar konusundaki geleneksel düşüncelerinin sürmesinden, yasaların etkili bir biçimde uygulanmamasından kaynaklanan kadın sorunları bulunmaktadır. Bu aşamada, söz konusu sorunların çözümü için yasaların tümüyle ve daha etkili uygulanması ve her türlü ayrıma son veril-

mesi, kadın sorunları eğitilmemiş kadınlar için daha fazla olduğundan kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi için çalışılması, çalışan kadınların kreş, doğum ve süt izni gibi sorunlarının çözülmesi düşünülebilir. Ayrıca açılacak kurslarla kadınların hakları konusunda bilinçlenmelerine ve erkeklerin kadınlara karşı daha çağdaş tutumlar geliştirmelerine çalışılabilir.

KAYNAK

«İsviçre'de Kadın Erkek Eşitliğine Karşı Çıkanlar Var», *Dünya Gazetesi*, 4 Temmuz 1981.